

Силвија Монрос-Стојаковић

ЖЕНСКА ПИСМА*

Две младе жене, по свему судећи лепе а у сваком случају удате, ступају у однос треће врсте негде у француској забити на почетку века.

То је однос поступног откривања оних делова себе који се не дају уклопити у текуће представе о личној остварености, јер ти делови нису обухваћени примерним осећајним одговором. Осећања се преливају преко предвиђених решења званичне среће. Овакво откриће подупрто је препознавањем сопственог зова у другом бићу. И то друго биће је подједнако ненастањених дубина, а приступ њима је такође препречен густим слојем свакодневице. Но, то друго биће је истог пола. У том обручу порива и предрасуда, једна радница и једна шваља размењују дуже или краће поруке полазног немира, незадрживог заноса и страсне узајамности. Откривајући себе, њих две коначно откривају пуну љубав. Откривају и следствени бол, а траг тог ређећ пута ка пуноћи личности чине управо њихове писане поруке. Оне сачињавају преписку насловљену *За љубав Марије Сала*, коју је, такође на помало необичан начин, приредила Режи Дефорж.

Име Режи Дефорж се иначе и у свету и код нас пре свега везује за чувени *Први бицикл*. И сама сам то име први пут чула у том склопу. Чула сам га од пријатеља из Париза на летовању у Боки Которској, у години објављивања поменутог дела, али је оно дуго за мене остало на ступњу још једног из мноштва података са једног од безбројних летњих разговора необавезног памћења. Бицикл ме није одвезао до ауторке.

* Поводом књиге Режи Дефорж: *За љубав Марије Сала*, Просвета, Београд, 1995 (прев. са француског С. М. Стојаковић)

О њој ипак ваља рећи да је рођена у области Поатуа, у средњем делу западне Француске. Школовала се у верским установама и брзо определила за свет књиге, у којем ће касније и сама постати писац пошто се претходно огледала у књижаству и издаваштву. Преломне 1968. године она је прва жена издавач у земљи, с тим што прво објављено дело бива заплениено четрдесет осам часова након објављивања. То је било дело славног Арагона. А Режиј Дефорж је данас председник Удружења француских књижара.

У међувремену, њено сопствено писање је узело маха. Донекле сразмерно опадању убојитости нових продора или распона незаобилазних вредности савременог француског романа, повећавала се распрострањеност оне књижевности коју, између осталих, пише и Режиј Дефорж. Читаност њених књига посебно је букнула 1982. поводом већ поминаног а и у нас преведеног и у виду фељтона представљеног *Плавој бицикла*. За њега наредне године добија награду Новинских кућа.

Међутим, није ме то превозно средство одвело до Режиј Дефорж. До ње су ме повела писма. Њима, наиме, ја путујем до другог, и себе проналазим обрађујући и приређујући и сама преписке којима су други трагали за смислом самог пута. Ваљда је стога било на неки начин неминовно да до мене ипак стигну и писма што их је Дефоржова обухватила у књизи објављеној још 1968. Као и први помен Режиј Дефорж, писма су до мене као њиховог преводиоца стигла преко неких, значи, битних сусрета на сопственом путу кроз живот, пре неголи на основу мог посебног праћења, иначе издашног, књижевног стваралаштва њиховог приређивача.

О том свом послу око приређивања, сама Режиј Дефорж објашњава да се са Маријом Сала у ствари срела док је боравила у Жиронди, да би обавила допунска истраживања у вези са *Бициклом*. Објашњава да је име Марије Сала измишљено, као што су измишљена остала лична имена те измењени називи места. Измишљен је и највећи број писама, ако је веровати да је пронађено седам изворних разгледница. Ако је веровати да је иједна пронађена.

Можда се могући кључ одгонетке крије у датумима, утолико што је негде наведен још и дан у недељи, а негде не, и то понајчешће. Испитујући сличне могућности, можда би било изводљиво извесно разликовање фактографске грађе од дограђене фикције. Било би тада занимљиво утврдити јесу ли писма носећег набоја она која су и дала повода њиховом приређивачу да измисли остатак преписке, с обзиром да таквих писама има знатно мање од пуких порука о следећем састанку. Опет, и ове друге поруке су својом неупадљивом динамиком могле да подстакну приређивача да произведе писма окоснице.

Било како било, Режиј Дефорж се маштом беспрекорно уживела у разраду догађаја чија је замисао могла, дакле, у потпуности да потекне од ње саме, али који је исто тако могао да се одигра у стварности и без ње. Другим речима, таква писма, и да нису у целости пронађена, свакако су могла да буду написана, а свакако су таква писма и писана, и то не само у варошници од триста душа почетком века на југу

Француске, него било где, а одувек. Таква писма се пишу стално изнова, а Режив Дефорж, и да их је све сама написала, на примеру једне, отежавајућим околностима додатно сложене страсти, показала је исконски поредак сваке велике љубави.

То је показала задивљујућом економијом расположивих средстава. Јер, понекад већ и само заглавље или завршни поздрав у писму, које може иначе да се састоји из свега два-три ретка, указује како на психичко устројство онога који га пише, тако и на емотивни развој целокупног односа. У оквиру таквих поређења, величина неповратне привржености учесника у љубави, из које се треба повлачити, може да се докучи управо код поздрава. Након разлаза, наиме, из тог поздрава је уклоњено распламсало тело, и он више не гласи „Волим те телом и душом“. Поздрав сада гласи „Волим те свом својом дупом“, и својом суздржанашћу звучи можда још потресније, јер та је мера заправо досегнута из безнадежне преданости ономе за чију љубав треба и самог себе потиснути. Тело је уступило простор муком оплемењеној великодушности. Читава путања усхићења и патње назначена је једном једином речи, или тачније, њеним одсуством.

Поред могућности разврставања грађе у раније изложеном правцу, датуми исто тако нуде раздирућа изненађења, кад се накнадно повежу и упореде са садржином одговарајућег писма. Тако, у првом читању сама садржина се понегде можда чини штуром, али се то може протумачити овим или оним разлогом, неким тренутним нерасположењем или пак ужурбанашћу да се утаначи поновна радост. Тек по Маријином саопштењу да је већ три месеца у другом стању, другачије значење поприма штурост њеног јављања управо три месеца раније. При накнадном сагледавању датума, и дословно значење писама се преиначује. Тада постаје јасније зашто и како се, на пример, у једном тренутку Маргарити чинило да јој нешто измиче. Постаје јасно и да није грешила у својој слутњи да се нешто чудно дешава, да је нешто крупно посреди. Такође постаје јасно да Марија, док се с једне стране грчевито залаже да најзад проведе неколико дана заједно са пријатељицом, док с друге стране већ тада зна да је после тога више неће видети – при чему није у могућности да било коме, а понајмање пријатељици, повери своју искиданост – није могла а да не буде већ и због тога још искиданија.

Оба лика су без даљњег изванредно исклесана, првенствено логиком сопствених исказа. Из њих недвосмислено произлази природа и једног и другог лика, па утолико би се могло рећи да је сваки утемељен на логици свога говора. Језик тачно одражава природу једног и другог лика.

Међутим, за њихову појачану наклоност разлози се не разабиру у узајамним природама. Разлога за Маргаритину љубав према Марији није да нема, али они су пре у Маргарити неголи у Марији. У ствари, Маргарита не темељи свој избор на разлозима: она своје разлоге и саму везу темељи на сопственој природи. С обзиром да су Маргаритина осећања прејака за оно оскудно знање које је могла да има о Маријиној личности када се на њу устремила страшћу, те с обзиром на то

да се ни касније не сазнаје нешто више о сплету одлика које Марију и сачињавају као личност, а којима би она као таква могла да привуче Маргариту, допуштено је у ствари да су Маргаритина осећања произвољна а њихова јачина сопствена последица.

Допуштено је још и извући закључак да је уместо Марије, као емоционалну саговорницу, Маргарита исто тако могла да одабере, рецимо, Цицу, Мацу или Цецу. Штавише, могло би се закључити, управо сходно речима које уобличавају Маргариту, да ко код била њена одабраница, она би је већ и својим обраћањем једнако уздрмала, и једнаким пројекцијама себе саме без даха опколила. Можда је, након почетне затечености, до таквог закључка чак и Марија дошла. Уосталом, она не претпоставља брак забрањеном изазову услед страха од казне, већ напросто што она иначе воли мужа, а њену пријемчивост према пријатељици уопште не покреће незадовољство сопственим усудом, као што је код Маргарете случај, него напротив, нека врста благодне попустљивости.

Но, чак ако Марија и није најпогоднији заступник феминизма, она је тим захвалнији повод за подробније осветљавање њене људске нарави, а преко свих олакшаних подела сваког раздобља. Одиста, ако би, са становишта проширених слобода појединца, јавност данас била наклањенија Маргарити због одважности којом се одупрла мерама свога времена, то и Марија заслужује да јој се, мимо упрошћених крајности овог пак доба, сачува благонаклоност због тога што је остала доследна себи. Погрешно би заправо било сада осудити ону која се некада приклонила прописима само зато што су се времена наводно променила а сам појам врлине постао бескрајно досадан. Марија је на свој начин остала своја, и њена снага би била у преузимању терета савести након грешног искорачења, а била би и у продуженој свести да такав искорак никад, ни касније, неће њеном лику прибавити признања јуначког подвига.

При томе, веома је вероватно да, напросто, Марија одбија Маргаритину љубав због саме Маргарите, као што, по свему судећи, Маргарита воли Марију због себе саме. Потезање недостатка смелости да се докину конвенције те раскрипају конформистички компромиси, овде би само означавало сужавање савремености механичком применом њених тековина. Тек истанчанијим просуђивањем, цела преписка може да оствари жељени напредак у начинима размисљања о дометима истинске, ако не слободе, а оно свакако неспутаности при дубоком уважавању разлика међу бићима, тим пре ако су наизглед слична.

Извесно је да је Режин Дефорж до недељивог саосећања успела да оживи оба лика већ и цедуљицама које они размењују. Ово њено дело опуштено се ослања на велелепну традицију епистоларне књижевности Француске, где су се кроз векове управо жене истакле у том раду, мада су и другде жене учвршћивале књижевност и померале њене родове. Тако, на другом крају света, прва је жена проговорила о положају робова (Кубанка Гертрудис Гомес де Авељанеда), и прва је била жена која се поистоветила са потлаченим староседеоцем (Перуанка Клоринда Мато де Тернер). И опет је жена први обожени Американац коме је додељена Нобелова награда за књижевност (Тони Морисон).

Нека Режи Дефорж буде онај просек који се подразумева код већ устаљене продукције одређене културне средине: овом невеликом преписком надвисила је себе саму, а својим ликовима нежно али трајно и упечатљиво подиже степен човечности добронамерног читаоца. Један од њих је причу о Марији и Маргарити доживео као говор боја, лаких и пастелних, као стварање и растварање дуге, макар и без плаве. Свеједно, превод приказаног дела посвећен је и бициклистима.